

MANUEL CAPDEVILA I FONT

EDUARD TOLDRÀ, MÚSIC... I MÉS.
UNA MISCEL·LÀNIA

Amb la col·laboració de:

Agraïm a:

- Centre de Documentació de l'Orfeó Català la cessió de la fotografia de la portada. (Hortolà)
- Músics per la cobla la cessió de les fotografies de Garreta i Serra de les pàgs. 69 i 71
- Jordi Gargallo de l'Associació de Mestres Directors la cessió de les imatges de la pàg. 234

Eduard Toldrà, músic... i més. Una miscel·lània

1a edició: octubre 2022

© Manuel Capdevila i Font

© DINSIC Publicacions Musicals, SL

Gran Via de les Corts Catalanes, 529-08011 Barcelona

Disseny de la coberta: Teresa Calbó

Coordinació i organització de continguts de la col·lecció

Al voltant de Toldrà: Albert Ferrer Flamarich

Maquetació: DINSIC GRÀFIC

Impress a: Estugraf Impresores, SL

Polígono Industrial Los Huertecillos, Nave 13

28350 Ciempozuelos (Madrid)

Dipòsit legal: B 19045-2022

ISBN: 978-84-16623-77-8

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresa la re-prografia i el tractament informàtic, i també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Distribueix: DINSIC Distribucions Musicals, SL
Magatzem: Sepúlveda, 84 - 08015 Barcelona
Seu social: Gran Via de les Corts Catalanes, 529 - 08011 Barcelona
e-mail: dinsic@dinsic.com
www.dinsic.com - www.dinsic.es - www.dinsic.cat

SUMARI

Pròleg.....	9
Introducció.....	13
1. Els poetes d'Eduard Toldrà.....	19
A. Relació alfabètica de poetes i poemes	21
B. Textos de les cançons per ordre cronològic de composició de la música	22
1. Veu i piano.....	22
2. Veu i orquestra.....	38
3. Obres instrumentals.....	39
4. Harmonitzacions sobre tonades populars	42
2. Escrits d'Eduard Toldrà	67
1. Pròleg escrit per al llibre Juli Garreta de Canut Pellicer (27 de gener de 1926)	
<i>Quatre paraules que no fan pas un pròleg</i>	75
2. Necrològica per al setmanari <i>L'Avi Muné</i> de Sant Feliu de Guíxols	
Juli Garreta (25 de desembre de 1925).....	78
3. La dansa més bella, de Figueres, núm. 50, febrer 1932. Tonades populars en la Sardana	79
4. La dansa més bella, de Figueres, núm 54, juny 1932. Un músic exemplar	80
5. Comentari per a un programa de concert de <i>Joventuts Musicals de Barcelona</i> , gener 1954.....	81
6. Esborrany d'un escrit sobre Joaquim Serra, del novembre 1957	81
7. Escrit sobre l'estudi del violí, sense data	81
8. Relació de mèrits (1933)	85
9. Esborrany d'uns apunts desordenats i un guió per a una conferència.....	92
10. Memòria sobre l'ensenyament de direcció d'orquestra.....	96
3. Esborranys d'entrevistes conservades per Toldrà.....	101
I. Esborrany de les respostes a una entrevista feta per la <i>Red Española de Radiodifusión</i> el 4 d'abril de 1944	103
II. Esborrany de les respostes a un entrevistador no identificat, sense data (1946?)	104
III. Entrevista en una ràdio, de l'octubre de 1951.....	105
IV. Entrevista en el <i>Carnet del Sardanista</i> (octubre 1952) i esborrany de les respostes	106
V. Esborrany d'unes paraules per a <i>Radio Nacional</i> com a President del Jurat	
del <i>Premi de Música Ciutat de Barcelona</i> , sense data (1953)	107
VI. Esborrany d'unes paraules per a <i>Radio Nacional</i> (1954).....	108

VII. Esborrany d'una entrevista a <i>Radio España</i> (juliol 1954)	109
VIII. Entrevista al programa <i>Puente de Radio Nacional</i> (09.03.55)	109
IX. Esborrany de les respostes a un qüestionari d'Antonio Brugarolas de Moya-Angeler, redactor de <i>Revista</i> , sense data (Hivern 1956)	110
X. Esborrany de la resposta a un entrevistador no identificat, sense data. (1957?)	112
XI. Entrevista en una ràdio (desembre 1958)	112
XII. Esborrany d'una entrevista a <i>Diapasón</i> (abril 1959)	114
XIII. Esborrany d'una entrevista a <i>Radio Bilbao</i> (desembre 1959)	115
XIV. Esborrany d'una entrevista celebrada a València el desembre 1959	116
XV. Entrevista amb el periodista Santiago Codina Pañell, sense data (1960)	117
XVI. Esborrany de les respostes a una preguntes sobre Albéniz per al <i>Liceu</i> (1960)	120
XVII. Resposta a una pregunta sobre la sardana a <i>Radio Nacional</i> (1960)	120
XVIII. Esborrany d'una entrevista per a <i>Radio Juventud</i> (juny 1960)	121
XIX. Esborrany de les respostes a una enquesta de "Madrid" (novembre 1960)	121
XX. Esborrany d'una entrevista a <i>El Noticiero Universal</i> (novembre 1960)	122
XXI. Esborrany d'una entrevista en una revista universitària (gener 1961)	123
XXII. Esborrany d'una felicitació d'Any Nou als oients de <i>Radio Nacional</i> , sense data	123
XXIII. Entrevista feta per Francesc ??? per al programa <i>La sardana</i> de <i>Ràdio Andorra</i> , sense data	123
XXIV. Esborrany d'una entrevista amb un periodista sense identificar, sense data	125
4. El dibuixant, el dibuixat i l'esculpit	127
El dibuixant	129
El dibuixat	134
L'esculpit	143
5. Partitures de butxaca	149
6. Àlbums d'autògrafs	155
Àlbum de signatures del <i>Quartet Renaixement</i>	157
Altres autògrafs	164
7. Eduard Toldrà a l'estranger	167
I. Director d'orquestra	169
II. <i>Quartet Renaixement</i>	183
III. Composicions	185
IV. Jurat i enregistraments	186
8. Concerts especials	187
9. Miscel·lània dins la miscel·lània	205
1. Algunes xifres	207
2. L'administració	208
3. Membre de jurats	212

4. Sobres de cartes rebudes	213
5. Quatre documents i dos retalls de premsa	213
6. Postal d'Stravinski.....	217
7. Sis cartes.....	217
8. <i>Orquestra d'Estudis Simfònics</i>	224
9. Col·lega i conciutadà	233
10. Dos poemes	235
11. Va... de quartets.....	236
10. Papers conservats per Eduard Toldrà	239
A) Correspondència.....	243
B) Altres papers.....	269
C) Expressions de condol per la mort d'Eduard Toldrà conservades per Maria Sobrepera, vídua de Toldrà	272
D) Documents biogràfics	274
11. Bibliografia	277
I. Escrits d'Eduard Toldrà	279
II. Tesis doctorals	279
III. Llibres	279
IV. Articles	281
V. Divers	292
12. Discografia seleccionada	293
Obres escèniques.....	295
Obres per a orquestra	295
Obres per a veu i orquestra	296
Obres corals	296
Cançons per a veu i piano.....	298
Obres instrumentals	312
Sardanes	314
Altres obres per a cobla	318
Gravacions d'Eduard Toldrà com director	318
Gravacions d'Eduard Toldrà com a violinista	319
13. Índex onomàstic	321

PRÒLEG

Més Toldrà!

Agraixo molt profundament al senyor Manuel Capdevila i Font, fill del biògraf d'Eduard Toldrà, Manuel Capdevila i Rovira, i al musicògraf i historiador de l'art, Albert Ferrer i Flamarich, que m'hagin ofert l'honor de poder escriure unes ratlles per aquest nou treball: *Eduard Toldrà, músic... i més. Una miscel·lània* (Dinsic, 2022). Però, el que els he d'agrair profundament, no és que m'hagin permès dir-hi la meua, sinó que hagin tingut la iniciativa tan agosarada de tirar endavant un projecte com l'edició d'aquesta sèrie bibliogràfica sobre Eduard Toldrà, que sabem que és un projecte molt interessant i necessari però, alhora, molt complicat de dur a terme i de finançar. Per la meua experiència personal com a editor, he de felicitar i encoratjar especialment l'editora Francesca Galofré, de Dinsic, per haver-hi apostat i haver-se compromès a publicar aquests treballs. És per això que també vull demanar a tothom qui llegeixi aquestes ratlles que els faci confiança i que es comprometi a recomanar els propers volums que han de complementar aquesta sèrie, que un servidor ja frisa per llegir. L'única cosa que em sap greu és que la filla del compositor, l'estimada senyora Narcisa Toldrà (Barcelona, 1924-2020), tot i tenir la satisfacció de saber que s'estava preparant aquesta obra i de participar-hi facilitant tot tipus d'informació i de materials del llegat del seu pare que ella conservava, no va poder tenir el goig de veure-la publicada, que ben segur que l'hauria complagut molt.

Vaig gaudir amb la lectura del primer volum d'aquesta col·lecció, *Giravoltant al maig. Correspondència entre Toldrà, Clausells i Carner* (Dinsic, 2021), que em va fer recordar l'emoció que vaig sentir en l'espectacle poètic-musical, *Fragments de converses. Epistolari Toldrà-Clausells*, al qual vaig poder assistir l'any 2018 al Cellar Vinyes dels Aspres de Cantallops, que va comptar amb la participació del nét de Manuel Clausells, l'actor Queco Novell. Vaig aprendre moltes coses al voltant del *Giravolt de maig*, que és una òpera que per a mi és molt especial i que m'agrada escoltar sovint. Els de casa i els meus amics i col·laboradors més íntims ja saben com m'agrada i em relaxa escoltar músiques de Toldrà; tant els seus sonets o sardanes com *El bac de les ginesteres*, com els enregistraments de poemes musicats d'altres referents com Carner, Garcés, Sagarra o Salvat-Papasseit; totes les combinacions les trobo sempre extraordinàries. Aquestes músiques m'han anat molt bé en moments de molta dificultat personal, especialment durant el meu mandat com a president de la *Generalitat de Catalunya*, perquè és una música que em fa pensar en la nostra terra i m'ajuda a descomprimir determinades situacions de tensió. Són músiques que gràcies a les plataformes i serveis de música digitals, ara tothom les pot tenir a l'abast en qualsevol lloc i moment encara que, lògicament, poder-les gaudir en alguna actuació en directe i en algun auditori tan meravellós com el *Palau de la Música Catalana*, fa que l'experiència ja sigui insuperable.

Cadascun dels capítols d'aquest segon volum també recull i ens aporta molta informació i textos inèdits. A mi em captiva la música d'en Toldrà, i sempre m'he interessat molt pel context

històric d'aquella època d'idealismes i d'un renaixement musical, i no només musical, i d'un *Noucentisme* que m'entusiasma profundament.

Al meu entendre, el *Noucentisme* és l'únic moviment nacional català que va saber dotar-se d'una estratègia global per al país. Políticament, culturalment, educativament. Però així com ens és fàcil associar-lo a personalitats com Enric Prat de la Riba o Eugeni d'Ors, Joaquim Torres-Garcia o Rafael Masó, per posar exemples ben diferents, ens costa, em costa més, relacionar-lo també amb la música. Però si va existir un compositor noucentista, aquest és Eduard Toldrà. La seva música reuneix tot allò que els noucentistes aspiraven a representar: mediterraneïtat, claredat, senzillesa, un cert ordre i una ironia de fil britànic. No és tan sols la tria dels textos –dels millors autors contemporanis noucentistes del moment-, sinó l'essència de la seva pròpia música: escoltar Toldrà és passejar-se per un camp de vinyes i oliveres, és contemplar la mar a l'horitzó, és sentir palpitant l'amor que sorgeix d'una galta d'una ben plantada.

Toldrà canta al país buscant les arrels, les melodies populars, les cançons que van passar de pares a fills –vegi's el seu treball a l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya*. Per això la seva música ens resulta tan propera, la sentim tan endins, perquè Toldrà escriu la seva música com una manera de viure, arrelada a un lloc i a un país, amb la voluntat de fer-ne una música universal.

El llibre que teniu a les mans n'és la prova més fefaent. Manuel Capdevila i Font, en una recerca admirable, ens endinsa en els poetes que el van inspirar, ens inclou tota una sèrie d'escrits de Toldrà que ens ajuden a entendre els seus interessos, gustos i els compositors que més va admirar i més el van influir, la importància que va donar a l'ensenyança de la música, etc. Colpeix llegir, en una entrevista de 1960 –dos anys abans de morir-, amb un Toldrà de 65 anys: “No he tingut cap altre fi, ni cap altre objectiu a la meua vida que la música (...) La satisfacció espiritual que m'ha donat no es paga ni amb tot l'or del món.”

Virtuós del violí, compositor, director. Això ho sabíem. Però Manuel Capdevila i Font ens ajuda –i bé es pot llegir també com la part “ampliada” que complementa la biografia que va escriure'n el seu pare- a descobrir un Toldrà dibuixant (i dibuixat i esculpit), el Toldrà que viatja per mig món, el seu àlbum d'autògrafs, el seu epistolari o la discografia seleccionada.

Però no en tenim prou: com Stravinsky va dir a l'Ateneu després de sentir una sardana d'en Juli Garreta –un dels compositors més estimats de Toldrà-, també nosaltres li demanem a Manuel Capdevila que segueixi explicant-nos més coses de l'autor d'*El giravolt de maig*. Sí, més Toldrà!

Quim Torra i Pla

131è president de la *Generalitat de Catalunya*

Girona, 1 de setembre de 2022

La seva música és ell mateix
Rossend Llates

Sentir la música de Toldrà és veure'l a ell
Xavier Montsalvatge

Quan el 1995 es va commemorar el centenari del naixement d'Eduard Toldrà, des del *Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya*, em van demanar que escrivís un llibre sobre aquest músic, per a incorporar-lo a la seva col·lecció *Els nostres compositors* publicat per Editorial Boileau. El llibre va aparèixer amb el número cinc dins la sèrie i va comptar amb la referencial aportació d'un dels musicòlegs i investigadors que ha estudiat en detall la seva obra, César Calmell (Barcelona, 1950). Per la meua banda, vaig satisfer l'encàrrec presentant un text en forma de conversa amb la filla del compositor, Narcisa Toldrà (Barcelona, 1924-2020) mantenint-me fidel a la intenció inicial de complementar la informació facilitada pel meu pare, Manuel Capdevila i Rovira (1901-1983) a la seva biografia, *Eduard Toldrà, músic*, publicada l'any 1964 per Editorial Aedos.

Celebrat el cinquantenari de la mort de Toldrà el 2012, vaig voler perfilar i revisar moltes dades inèdites i complementàries a tot el que s'havia editat fins al moment. Aquell va ser un any molt significatiu per a la música catalana ja que van coincidir diverses efemèrides rodones de compositors: 5 anys de la mort la castellanenca Matilde Salvador (1918-2007); 25 anys de la mort de Frederic Mompou (1893-1987) i de Manuel Blancafort (1897-1987); el cinquantè aniversari de les morts de Ricard Lamote de Grignon (1899-1962) i d'Eduard Toldrà (1895-1962); i dos centenaris, el de la mort de Joaquim Malats (1872-1912) i el del naixement de Xavier Montsalvatge (1912-2002). Aquesta darrera va ser molt celebrada i va gaudir d'una major repercussió, gràcies a la intensa activitat de l'aleshores recentment creada *Associació Montsalvatge* que dirigien els fills del compositor, Yvette i Xavier Montsalvatge, amb l'assessorament del crític, divulgador musical i gestor cultural Antoni Colomer.

L'efemèride de Toldrà també va assolir un gran relleu en l'agenda cultural i un dels actes més destacats va ser l'espectacle poètic-musical, *Fragments de converses. Epistolari Toldrà-Clausells*, que es va programar a l'*Auditori Eduard Toldrà* de Vilanova i la Geltrú, sota la iniciativa de la soprano Maria Lluïsa Muntada i la participació dels germans Novell, Queco i Rosa, néts de Manuel Clausells. Van elaborar una selecció i lectura d'aquestes cartes, recolzats musicalment per la Maria Lluïsa, la violinista Ariadna Padró i el pianista Emili Blasco. L'espectacle es va repetir en tres ocasions (el 28 de maig i el 4 i 6 de juny de l'any següent) al Teatre Lliure de Barcelona.

D'aquesta manera la miscel·lània que el lector té entre mans va començar a gestar-se aleshores i va quedar conclosa al cap d'uns quants mesos, encara que postergada a l'espera d'una edició que no ha arribat fins el 2022. Semblava que, en ocasió del 125è aniversari del naixement de Toldrà, l'any 2020, s'esdevindria l'oportunitat idònia però les circumstàncies de la pandèmia no ho van posar fàcil i és que aquest treball ha patit una evolució que també ha afectat al seu títol fins a trobar-ne la versió escaient: *Eduard Toldrà, músic... i més. Una miscel·lània*, que s'afegeix a l'estil de títols dels altres volums publicats en aquesta col·lecció *Al voltant de Toldrà* que Dinsic dedica al

1. ELS POETES D'EDUARD TOLDRÀ

A. Relació alfabètica de poetes i poemes

Arderiu, Clementina (1889-1976)

Anacreòntica

Bertran Oriola, Manuel (1901-1976)

Muntanya d'amor

Carner, Josep (1884-1970)

A muntanya

Cançó incerta

Canticel

Cocorococ!

Divendres Sant

El gessamí i la rosa

El rei Lear

Els obercoccs i les petites collidores

Menta i farigola

Recança

Catasús, Trinitat (1887-1940)

Abril

Cançó d'un bell amor

Maig

Garcés, Tomàs (1901-1993)

Camins de fada

Cançó de l'amor que passa

Cançó de l'oblit

L'ombra del lledoner (cicle)

Gómez de Quevedo Villegas y Santibáñez

Cevallos, Francisco (1580-1645)

Después que te conocí

Iglesias, Ignasi (1871-1928)

Esplai

Floreix l'ametller

Jérica, Pablo de (1781-1841)

La zagala alegre

Maragall, Joan (1860-1911)

Festeig

La mar estava alegre

L'hort

Matinal

Romança sense paraules

Noriega Varela, Antonio (1869-1947)

As froliñas dos toxos

Ribot, Mn. Pere (1908-1997)

Aquarel·la del Montseny

Sagarra i Castellarnau, Josep Maria de (1894-1961)

Cançó de passar cantant

Cançó de vela

Les garbes dormen al camp

Romanç de Santa Llúcia

Vinyes verdes vora el mar

Salvat-Papasseit, Joan (1894-1924)

La rosa als llavis (cicle)

Platxèria

Vega, Garcilaso de la (1501-1536)

Nadie puede ser dichoso

Vega, Félix Lope de (1562-1635)

Cantarcillo

Madre, unos ojuelos vi

Cançons anònimes

Mañanita de San Juan

Cançons populars catalanes

Al minyons que aneu pel món

Cançó per a fer dormir l'Eduardet

De Mataró varem venir

El pardal

El rei n'ha fetes fer crides

Els tres tambors

Flor d'olivar

L'Alabau

La "Kyrie eleison"

La quadrilla

2. ESCRITS D'EDUARD TOLDRÀ

Eduard Toldrà fou un bon escriptor que s'expressava amb claredat, rigor i amb formalitat, sense caure en la retòrica més enllà del que era habitual en el tracte educat i respectable de l'època, com demostren els centenars de cartes conservades. No obstant, va escriure molt pocs textos per a ésser publicats, dels quals la majoria van ser llençats quan la família de Toldrà va traslladar-se de domicili, del carrer Aragó al carrer Girona, el 15 de març de 1935. Dels que van conservar, en reproduïx una desena en aquest capítol.

En el cas dels dos primers, de 1925, Toldrà s'hi va veure compromès ja que li van demanar per escrit uns obituaris dedicats al seu gran amic, el compositor i rellotger Juli Garreta (1875-1925), que acabava de morir. El primer va venir suggerit per un altre amic de l'entorn de Sant Feliu de Guíxols, on Toldrà hi estiuejava un parell de setmanes cada any¹. En efecte, Canut Pellicer li va demana un pròleg per a la biografia del difunt, publicada pel *Foment de la Sardana de Barcelona*, de la qual n'era redactor en cap el meu pare (Manuel Capdevila i Rovira), apareguda el 27 de gener del 1926. El segon es va publicar a la revista setmanal *L'Avi Muné*² de Sant Feliu de Guíxols el 25 de desembre precedent³. Suposo que la pràctica simultaneïtat dels dos encàrrecs i el desig de no repetir-se degué ser una dificultat afegida a la poca afició que tenia Toldrà a escriure textos en circumstàncies semblants.

En el primer text apel·la a la catalanitat de Garreta i a la seva singularitat com autodidacta, que va poder explotar el seu talent com artista gràcies a tres factors: la seva pròpia naturalesa espiritual, les qualitats innates per a la música i el progressiu enriquiment de l'ambient cultural guixolenc. Això, sumat a una dedicació constant i exigent que es va intensificar en reemprendre la composició de manera fervorosa durant la seva darrera dècada de vida, va confegir un corpus que tenia

El compositor guixolenc Juli Garreta (1875-1925).

Imatge cedida per *Músics per la cobla*.

1 La família Toldrà anava cada any a passar dues setmanes a Sant Feliu de Guíxols, convidats a la casa d'una tia de la Maria Sobrepera, la senyora Catalina Vicens, que hi tenia una casa. Estava casada, però no havia tingut fills i li agradava molt tenir jovent a casa seva. Era una caseta típica de Sant Feliu, amb una planta i un pis, ubicada al carrer de Garrofers, número 36. L'any 1934 va comprar una altra casa veïna, al carrer de Santa Llúcia, número 7. Les dues cases estaven separades per un petit jardí i les varen unir, convertint-les en una sola. Un cop instal·lat a Sant Feliu, Toldrà hi va trobar un ambient musical que no esperava, que va contribuir en gran manera al plaer amb què cada any anava a descansar-hi.

2 *L'Avi Muné* i *La dansa més bella* eren dues publicacions setmanals de caire catalanista i molt centrades en l'àmbit de la sardana. La primera, subtitulada *Setmanari popular independent*, va ser fundada a Sant Feliu de Guíxols l'any 1918 i es repartia per tot el Baix Empordà; mentre que la segona va néixer el 1928 i tenia un àmbit més restringit, particularment a l'Alt Empordà.

3 Per a més informació consulteu Manuel Capdevila i Font, Albert Ferrer Flamarich. *Cocorococ. És noi! Textos, comentaris i conferències sobre Eduard Toldrà* en preparació. Dinsic Publicacions Musicals, SL, Barcelona.

3. ESBORRANYS D'ENTREVISTES CONSERVADES PER TOLDRÀ

Toldrà tenia certa predilecció per conservar tota mena de papers, tot i guardar molt poques de les desenes d'entrevistes que li van fer en el transcurs de la seva vida. Segurament no perquè les considerés dignes o no, sinó més aviat fruit inconscient d'aquesta afició. A més, sempre que escrivia cartes o documents on volia que es reflectís exactament el seu pensament, tenia el costum de fer-ne abans un esborrany. Quelcom que també va fer amb moltes entrevistes, els apunts de les quals ens han arribat i que aquí sumen vint-i-quatre ordenades cronològicament i deixant per al final les que no tenen cap indicatiu de datació. En aquest sentit, he inclòs entre parèntesis les datacions que va anotar el meu pare durant la revisió i catalogació de l'arxiu personal de Toldrà mentre preparava la seva biografia.

Els va ficar automàticament al seu calaix de sastre o els va guardar perquè considerava interessant el seu contingut? Fos quina fos la raó, els esborranys de les seves respostes als interrogants que reproduceixo a continuació són totes les que es van trobar entre els seus papers. Crec que, en molts casos, dóna respostes molt suggestives que permeten copsar el seu pensament ric, ample i emès amb prudència i convicció. Generalment s'adequa a l'interès de la pregunta amb coherència i sinceritat, sense perdre les formes ni l'educació, fins i tot quan la qüestió el podia posar en un compromís. Per exemple, en ésser preguntat sobre altres músics o a l'entorn de nou corrents compositius i la música contemporània, Toldrà sap sortir-se'n sense estirabots, amb diplomàcia i, avantposant l'art, apel·la al seu treball com a músic des de la humilitat.

En aquestes entrevistes s'aborden temes molt diversos que van des de qüestions sobre la creació de l'*Orquestra Municipal de Barcelona*, el seu projecte en relació al repertori i l'evolució de les primeres temporades fins a la consideració de la ràdio com a mitjà de difusió; passant per circumstàncies que van influir en la gènesi d'algunes composicions seves com l'òpera *El giravolt de maig* i algunes sardanes. Precisament el món de la sardana i la cobla també apareix de manera particular, ja sigui plantejada en relació a les possibilitats de la cobla com a conjunt instrumental o bé en relació a l'anomenada música programàtica. Aquest darrer punt Toldrà l'entén i l'accepta com a suport estètic d'una obra, sense sobrepassar la consideració de ser un accessori de la música. Tampoc hi falten reflexions sobre el rol del director d'orquestra; incisos en els seus inicis en la música i sobre les aleshores recents creades *Juventudes Musicales de España*.

En una ocasió i amb aquell punt de distanciament i ironia amb Toldrà es referia sobre tot allò que tenia excessiva importància en relació a la seva persona, va confessar que les entrevistes li agradaven molt... sempre que no fos ell el protagonista.

I. Esborrany de les respostes a una entrevista feta per la *Red Española de Radiodifusión* el 4 d'abril de 1944

¿Cómo surgió la idea de formar la Orquesta en substitución de la Banda Municipal?

La idea de formar la orquesta en substitución de la *Banda Municipal* era una antigua y legítima aspiración de Barcelona. La *Banda Municipal* con su

labor meritoria y persistente había llegado a crear, con sus conciertos populares, un clima de cultura musical que exigía la transformación de la misma en orquesta, a fin de poder ofrecer el repertorio sinfónico que había incorporado a sus programas en sus

4. EL DIBUIXANT, EL DIBUIXAT I L'ESCUPLIT

El dibuixant

És molt poc coneguda l'afició de Toldrà per dibuixar; li agradava la pintura i va cultivar l'amistat dels principals pintors del moment. Durant anys fou un assistent regular a les reunions d'una penya formada principalment de pintors. De fet, tenia més contactes –amics, no professionals– amb pintors i poetes que amb músics. Una prova n'és el famós quadre *La colla* d'Olga Sacharoff, on a més de la pintora i Toldrà apareixen, reunits a *La Punyalada* del Passeig de Gràcia de Barcelona els pintors Domènec Carles, Antoni Vila Arrufat, Josep Mompou, Otto Lloyd, Rafael Llimona, Josep Amat, Gabriel Amat, Josep Puigdemonges, Antoni Mataró, Joan Seix i Rafael Benet, els escultors Enric Monjo i Maria Llimona, el ceramista Josep Llorens i Artigues, l'escriptor Josep Maria Millàs Raurell i els músics Frederic Mompou, Joan Gibert Camins i Francesc Costa.

Tot i que dibuixar era una de les seves grans aficions però, la considerava una distracció. I, tot i sentir-se satisfet amb l'estona que havia passat amb el llapis a la mà, mai no se la va prendre seriosament. La practicava a l'estiu ja que durant l'hivern a Barcelona i atesa l'activitat de concerts, no tenia gaire ocasions de fer treballar el llapis en aquest sentit. En canvi, un cop s'instal·lava a Cantallops i durant les seves estades anuals a Sant Feliu de Guíxols sempre trobava un ambient i uns paisatges que l'inspiraven. En nombroses ocasions sortia a passejar amb un llapis i un bloc de dibuix sota el braç, i tot sovint s'aturava per retratar un racó que li havia cridat l'atenció. Un cop finalitzat el dibuix, no sentia la necessitat de conservar-lo. Més aviat l'estripava o el llençava. El seu profund sentit de l'autocrítica, que va exercir sempre en totes les activitats que desenvolupava, l'obligaven.

Per aquest motiu, entre els seus papers es van trobar molt pocs dibuixos. Els pocs que ens han arribat no crec que fos ell qui els guardés, sinó més aviat la Maria, la seva muller, a qui li devien agradar alguns d'aquests. Concretament se'n conserven sis. El fet que el meu pare no els mencioni en cap moment en la seva biografia, m'indueix a pensar que el dibuix no fou realment una activitat important en la vida del músic. També m'ho fa pensar el que jo no m'assabentés d'aquesta afició fins passats molts anys de la mort tant de Toldrà com del meu pare. Fou la Narcisa Toldrà qui, un dia, remenant papers els va treure d'una pila i me'ls va ensenyar, tot explicant-me'n l'origen. Va ser tot un descobriment per a mi.

Dels sis dibuixos, n'hi ha dos de dibuixats a Cantallops i quatre a Sant Feliu de Guíxols. Jo vaig tenir interès en treure'ls del secret en què havien viscut fins llavors i vaig reproduir els quatre de Sant Feliu al *Setmanari Àncora* de la població empordanesa, com a il·lustracions d'un llarg article titulat *Eduard Toldrà, Juli Garreta i Sant Feliu de Guíxols* que vaig presentar al Premi *Enric Descayre i Salgas d'investigació i recerca* convocat l'any 2008 per la dita revista, un premi que vaig tenir l'honor de guanyar¹. Per a la seva publicació em vaig haver d'inventar un títol per a cada dibuix, cosa que vaig fer amb la col·laboració de la Narcisa i d'amics guixolencs. Els títols publicats són: *Sant Elm vist des del darrere*, *El port amb el Molí de les Forques*, *Les Baelles vistes des del Molí de les Forques* i *Paisatge de la Costa Brava*.

1 Es podrà consultar una versió ampliada a Manuel Capdevila i Font, Albert Ferrer Flamarich. *Cocorococ. És noi! Textos, comentaris i conferències sobre Eduard Toldrà*. Dinsic Publicacions Musicals, SL, Barcelona, (en procés d'edició).

5. PARTITURES DE BUTXACA

En ordre alfabètic, detallo les 170 partitures de butxaca d'obres per a orquestra, que Toldrà conservava en la seva biblioteca, com a excel·lent mostra de la gran curiositat que tenia per a conèixer música, de tota mena. La majoria d'aquestes partitures les comprà de bastant jove, en la seva etapa de violinista, en una època en que dirigia molt pocs concerts. Per tant, la seva adquisició va ser motivada per la simple curiositat ja que la majoria no van formar mai part del seu repertori. Coneixent els seus gustos, se'm fa difícil imaginar-me'l dirigint moltes de les obres d'aquesta llista. Per exemple hi ha tres obres de Berlioz, un compositor que Toldrà no interpretà mai; el meu pare va escriure en el seu llibre que probablement un dels majors turments que haurien pogut infligir-se professionalment a Toldrà hauria estat de fer-li dirigir la *Simfonia fantàstica*. Però, és clar, per arribar a decidir que una obra no t'agrada, cal conèixer-la i aquest raonament justifica que comprés tantes partitures que després van quedar arxivades en la seva llibreria. Algunes, no obstant, sí les emprà per a dirigir ja que, a diferència d'altres col·legues de professió, no li importava fer-ho encara que fos en format de butxaca si l'obra programada no formava part de l'arxiu de l'orquestra. És curiós, també, que essent un violinista comprés tantes partitures orquestrals, signe evident de que la seva veritable meta era, ja des de la seva joventut, la direcció d'orquestrats. Segurament per aquesta raó, quan fou nomenat director de l'Orquestra Municipal, no li va costar gens renunciar al violí i a la composició.

No és estrany que a la llista no hi figuri cap simfonia de Beethoven, ja que fou el regal amb què l'Ajuntament de Barcelona el va obsequiar com a guanyador del *Premi Extraordinari de violí* el 1912 a l'Escola Municipal de Música. Es tractava de dos volums luxosament enquadernats, contenint les nou simfonies, en una bona edició de l'editorial Litolf. Els dos volums porten una dedicatòria manuscrita de l'Alcalde de Barcelona, Joaquim Sostres i Rey, amb el següent enunciat: *Premio concedido en la clase de Violín a D. Eduardo Toldrà en méritos de los ejercicios de oposición.- Curso de 1910 á 1911 - Barcelona, 25 de Mayo 1912*. És curiós mencionar que aquest alcalde havia estat durant alguns anys diputat provincial pel districte de Vilanova i la Geltrú. Aquests dos àlbums tenen un gran valor, ja que estan plens de les anotacions que feia Toldrà quan les estudiava per dirigir-les, amb llapis vermell i blau.

1.	Albéniz	Catalònia
2.	Bach, J. Ch.	Simfonia núm. 2
3.	Bach, J. Ch.	Simfonia concertant, per a violí i violoncel
4.	Bach, J. S.	Cantata núm. 51
5.	Bach, J. S.	Cantata núm. 211 (Cantata del cafè)
6.	Bach, J. S.	Concert de Brandenburg núm. 1
7.	Bach, J. S.	Passió segons Sant Joan
8.	Bach, J. S.	Passió segons Sant Mateu
9.	Bach, J. S.	Suite núm. 4
10.	Barraud	Simfonia núm. 3

11.	Bartók	Concert per a piano núm. 3
12.	Bartók	Concert per a violí i orquestra
13.	Beethoven	Concert per a piano núm. 1
14.	Beethoven	Concert per a piano núm. 2
15.	Beethoven	Concert per a piano núm. 5
16.	Beethoven	Concert per a piano, violí i violoncel
17.	Beethoven	Obertura El rei Esteve
18.	Berkeley Lennox	Divertiment per a orquestra
19.	Berlioz	Obertura El carnaval romà

6. ÀLBUMS D'AUTÒGRAFS

Àlbum de signatures del *Quartet Renaixement*¹

Quan el meu pare explica l'aventura del *Quartet Renaixement* a *Eduard Toldrà, músic*, hi introdueix un *Intermezzo* literari² on comenta amb bastant detall l'àlbum de signatures que varen iniciar els seus integrants coincidint pràcticament amb el seu debut: el primer concert el feren el 21 de febrer de 1912, i la primera signatura de l'àlbum, de Lluís Millet, porta la data 1 de març de 1912. L'última signatura, és la de Julio Camba, firmada a Berlín el 9 de febrer de 1914. Pràcticament dos anys separen aquestes dues dates. Entre elles hi ha 53 signatures. Atès que ell només va transcriure les frases que van escriure els artistes seleccionats, m'ha semblat interessant fer també una petita tria i reproduir les signatures tal com figuren en l'àlbum. Entre totes he escollit les de diversos compositors i instrumentistes, músics en general però no exclusivament, com Lluís Millet, Francesc Pujol, Joan Lamote de Grignon, Amadeu Vives, Enrique Fernández-Arbós, Conrado del Campo, Enric Granados, Domingo Mas i Serracant, Antoni Nicolau, Joaquim Pena, Tomás Bretón, Eduardo López Chávarri, Juan Ramon Jiménez, Gregorio Martínez Sierra, Manuel Machado, Joaquim, Gaspar i Tin Cassadó, Ricard Viñes, Florent Schmidt, Maurice Ravel, Alfredo Casella, Manuel de Falla i Julio Camba.

Com a beethovenià i gran admirador de Joaquim Pena, el gran traductor wagnerià, em fa gràcia comentar el seu autògraf. Segurament el dia de la signatura el *Quartet Renaixement* deuria interpretar l'extraordinari *Quartet en do sostingut menor, Op. 131*, el número 15, de Beethoven. Pena reproduceix la glossa que en va fer Wagner d'aquest quartet, traduïda al català ja que acabava escrivint "Per la traducció, Joaquim Pena". D'altra banda, també em fa gràcia destacar les signatures de Martínez Sierra i Machado, que el meu pare ja va destacar com a plana "curiosa" però sense explicar el secret de la curiositat. I és que com es pot apreciar, Martínez Sierra va escriure: *¡El entusiasmo, ese color de vida que sube del corazón sano al intelecto sabidor; el entusiasmo, luz de aurora sobre toda hermosura, sonrisa amiga sobre todo esfuerzo, noble facultad que es como una realeza del espíritu!*³. El següent signant fou Machado, que deuria llegir aquesta frase i sentia una profunda antipatia per Martínez Sierra i molt poca consideració pel seu talent, i en comptes de firmar en la plana següent com li corresponia, ho féu en la mateixa i, molt arran de l'altra signatura, deixant estampat: *Huid del entusiasmo de los necios; de la palabrería de los retóricos, y de la falsa delicadeza de los pseudo-artistas*.

En la transcripció de tots els comentaris he mantingut l'idioma original i l'ortografia originals sense adaptar-lo al català actual ja que la seva lectura no implica un esforç idiomàtic significatiu.

1 Tots els autògrafs des de la pàg. 157 a la 164 han estat cedits pel al Fons Eduard Toldrà de la Biblioteca de Catalunya

2 Op. cit. Pàgs.: 106-109

3 Op. cit. Pàg.: 108

Als valents joves, que compouen el "Quartet Renaixement",
mereixedors del estímul i aprecci de tothom qu'estimi
aquest genre d'art seriós, en el qu'els gens més
purs del art de la música han deixat obres nobi-
líssimes,

que la constància y 'l talent qu'havau mos-
trat are, no vos abandoni may; qu'aixís, n'estich
segur, arrivareu a esser honra de la nostra terra

Barcelona 1 Mars 1912

Lluís Millet

Als valents joves que compo-
nen el Quartet Renaixement, me-
reixedors de l'estímul i l'apreci de
tothom que estimi aquest gener
d'art seriós, en el que els gens més
purs de l'art de la música han dei-
xat obres nobilíssimes.

Que la constància y'l talent que
hauu mostrat are, no vos aban-
doni may; qu'aixís, n'estich segur,
arriureu a esser honra de la nos-
tre terra.

Lluís Millet

Barcelona, 1 Mars 1912

Serveu l'ideal d'art que fins avui
us ha guiat. Serveulo contra tota
escomesa de filisteisme, contra tot
defalliment en les hores de prova.
Ell us enfortirà i al a fi la victòria
serà vostra.

Francesc Pujol

Barcelona, 13 Mars 1912

Serveu l'ideal d'art que fins avui
us ha guiat. Serveulo contra tota escomesa
de filisteisme, contra tot defalliment en
les hores de prova. Ell us enfortirà i a la
fi la victòria serà vostra.

Francesc Pujol

Barcelona 13 Mars 1912.

Vos he sentit en Haydn, Beethoven y Schubert y
crech ben sincerament que arribareu a ser uns excelents
quartetistes, si vos acompanya sempre la fè que are
mostreu. Aixís siga pera honra y profit vostre y pera
glòria de Catalunya.

J. Lamote de Grignon

Barma, Mars 1912.

Vos he sentit en Haydn, Beet-
hoven i Schubert i crech ben
sincerament que arribarèu á ser
uns excelents quartetistes, si vos
acompanya sempre la fè que are
mostreu. Aixís siga per a honra i
profit vostre, i per gloria de Cata-
lunya.

J. Lamote de Grignon

Barcelona, 13 mars 1912

7. EDUARD TOLDRÀ A L'ESTRANGER

I. Director d'orquestra

El tercer annex de *Eduard Toldrà, músic*¹ del meu pare, dedicat a la radicació geogràfica de les actuacions de Toldrà com a director, acaba amb unes xifres emmarcades: de les 792 actuacions a 70 poblacions, 628 ho foren a 28 poblacions catalanes, 747 a 52 poblacions espanyoles i 45 a 18 poblacions estrangeres². M'ha semblat interessant deturar-me en aquesta última xifra, amb la voluntat de concretar els programes d'aquestes actuacions. I no cal insistir una vegada més en el fet tan conegut que Toldrà va renunciar conscientment a la gran carrera internacional que hauria pogut desenvolupar amb facilitat, per dedicar-se amb cos i ànima a l'*Orquestra Municipal de Barcelona*, i molt especialment als seus estimats concerts matinals dominicals. Per a ell era molt més important un concert matinal de la seva orquestra que un concert amb la millor orquestra del món.

Detallo a continuació els programes de 35 d'aquests 45 concerts dirigits a l'estranger, en 18 poblacions. En falten una desena que no he pogut localitzar, tot i algunes gestions dutes a terme com els meus nombrosos i insistents correus electrònics a les entitats presumptament organitzadores d'aquests concerts, que no han obtingut la resposta esperada. En aquest sentit, falten sis dels tretze concerts oferts a París i els quatre de Bordeus.

Si en l'annex sobre les actuacions l'*Orquestra Nacional d'Espanya* que s'ha de publicar en l'epistolari entre el crític Antonio Fernández-Cid i Toldrà³, es pot comprovar que va incloure un nombre estimable de composicions catalanes, en les actuacions a l'estranger veiem una atenció semblant vers la música espanyola, representada representada en primer lloc per obres de Manuel de Falla, seguides de les Turina, Granados, Albéniz i Rodrigo. Falla havia afirmat que considerava Toldrà com el seu millor intèrpret i degué córrer aquesta veu o degué també funcionar la comunicació boca a orella, perquè pràcticament sempre que el convidaren a dirigir li demanaven música de Falla: i així veiem que dirigí en onze ocasions *El amor brujo*, en cinc *El sombrero de tres picos* i en quatre les *Noches en los jardines de España*. També Turina considerava Toldrà el seu millor intèrpret, i així ho deixà escrit, i és que Toldrà valorava molt la música del sevillà: en aquests concerts figura set vegades la *Sinfonía sevillana* i sis *La oración del torero*. Igualment s'hi compten s'hi compten vuit ocasions l'Intermedio de *Goyescas* de Granados i algunes o totes de les diverses peces de la suite *Iberia* d'Albéniz orquestrades per Arbós les va interpretar en vuit ocasions. Una altra peça habitual va ser *Concierto de Aranjuez* de Rodrigo, i ell ho acceptà sempre que va poder comptar amb la col·laboració de Narciso Yepes. Més enllà d'aquest corpus, destaca la programació de la suite de *Locell de foc* d'Stravinski (4 vegades)

1 Manuel Capdevila i Rovira. Op. cit. Pàg.: 413.

2 En detall s'hi apunta 1 actuació a Darmstadt, a Heidelberg i a Stuttgart; 3 a Edimburg; 3 a Brussel·les; 1 a Gènova i a Florència; 4 a Lisboa i 1 a Oporto; 13 a París; 4 a Angers; 1 a Besançon; 4 a Bordeus; 3 a Cannes; 1 a Grenoble, Lió, Montecarlo i Niça. Vegeu: Manuel Capdevila i Rovira. Op. cit. Pàg.: 413.

3 En el moment d'imprimir aquest llibre, aquest epistolari es troba en provés d'elaboració i també està previst que acabi sent editat dins la sèrie que Dinsic Publicacions Musicals, SL està duent a terme dintre de la col·lecció *Al voltant de Toldrà*.

GRANDE SALLE PLEYEL
252, Faubourg Saint-Honoré

**ASSOCIATION
DES
CONCERTS LAMOUREUX**
SAISON 1949-1950
(1re Session)

CHEFS D'ORCHESTRE
Eugène BIGOT
Paul van KEMPEN
Carlos SURINACH
Richard BECK
Jean FOURNET
Georges TZIPINE
Richard BLAREAU
Eduardo TOLDRA
Louis FOURESTIER

Parmi les solistes engagés (dans l'ordre des concerts) :

Walter RUMMEL
Annie D'ARCO
Maurice MARÉCHAL
Johanna MARTZY
Samson FRANÇOIS
Jean DOYEN
Grant JOHANNESSEN
Raffi PETROSSIAN
Henry MERCKEL
Cor de GROOT
Germaine LUBIN
Marguerite LONG
Stella TAVARES
M. de la BRUCHOLLERIE

ABONNEMENTS

LA PLACE	DIMANCHE SÉRIE A ou B	SAMEDI CYCLE BEETHOVEN
Orchestre 1 ^{re} série	1.500	2.250
— 2 ^e série	1.200	1.800
Loge de Balcon	1.200	1.800
1 ^{er} Balcon 1 ^{re} série	900	1.350
— 2 ^e série	780	1.170
2 ^e Balcon 1 ^{re} série	720	1.080

Les abonnements sont reçus à l'Administration des Concerts Lamoureux, 45, rue La Boétie, Paris (8e) du 19 au 28 Septembre inclus, tous les jours, sauf Dimanche, de 10 heures à midi et de 15 heures à 18 h. 30, le Samedi 25 de 10 heures à 14 heures seulement.

CONCERTS HORS-SÉRIE
Mardi 1er Novembre à 15 heures
SALLE PLEYEL
Pour le 25e Anniversaire de la mort de
GABRIEL FAURÉ
Requiem de Mozart
Requiem de Fauré

Vendredi 11 Novembre à 17 h. 45
SALLE PLEYEL
Magnificat J.-S. Bach
Requiem M. Durufé

Le Comité pourra modifier certains de ces programmes en cas de nécessité.

SALLE PLEYEL
LES DIMANCHES A 17 h. 45

SÉRIE A	SÉRIE B
2 Octobre Walter RUMMEL Fernand CARATGE Schubert - Liszt - C. Arrieu - Prokofiev Eugène BIGOT	9 Octobre Maurice MARÉCHAL Berlioz - Lalo Saint-Saëns Eugène BIGOT
16 Octobre Johanna MARTZY Festival Tchaikowsky Paul van KEMPEN	23 Octobre Jean DOYEN Boieldieu - Saint-Saëns - Berlioz Paul van KEMPEN
30 Octobre Raffi PETROSSIAN Rimsky Korsakoff Rachmaninoff - Borodine Eugène BIGOT	6 Novembre Beethoven - Ravel Vaughan-Williams De Falla Carlos SURINACH
13 Novembre Germaine LUBIN Festival Wagner Richard BECK	20 Novembre Cor de GROOT Wagner - Tchaikowsky Martinon - Debussy Jean FOURNET
27 Novembre Marguerite LONG Mozart - Ravel Georges TZIPINE	4 Décembre Stella TAVARES Beethoven - Mozart Arthur Santos - Dukas Richard BLAREAU
11 Décembre Corelli - Debussy De Falla - Stravinsky Eduardo TOLDRA	18 Décembre M. de la BRUCHOLLERIE Franck - Debussy - Ravel Louis FOURESTIER

CONDITIONS D'ABONNEMENTS EN DERNIÈRE PAGE

SALLE PLEYEL
LES SAMEDIS A 17 h. 45

CYCLE BEETHOVEN

8 Octobre Annie D'ARCO Ouverture Prométhée Concerto sol majeur Sonate ut dièse mineur 1 ^{re} Symphonie Eugène BIGOT	15 Octobre Johanna MARTZY Ouverture Coriolan Concerto violon 5 ^{me} Symphonie Paul van KEMPEN
22 Octobre Samson FRANÇOIS Ouverture Egmont Concerto ut mineur Symphonie Héroïque Paul van KEMPEN	29 Octobre Grant JOHANNESSEN Ouverture l'Inauguration Concerto si bémol 4 ^{me} Symphonie Eugène BIGOT
5 Novembre Henry MERCKEL Ouverture Léonore III 2 Romances violon 2 ^{me} Symphonie Sonate à Kreutzer Eugène BIGOT	12 Novembre G. ALES - P. CODDÉE F. JACQUINOT Ouvert. Ruines d'Athènes Concerto violon, cello, piano Symphonie Pastorale Eugène BIGOT
19 Novembre Cor de GROOT Ouverture Fidélio Concerto mi bémol 7 ^{me} Symphonie Jean FOURNET	26 Novembre Jean LAFORGE Ouverture Léonore II Concerto ut majeur 8 ^{me} Symphonie Eugène BIGOT
3 Décembre Jean DOYEN La Chorale de l'Université de Paris Fantaisie pour piano, chœurs et orchestre 9 ^e Symphonie Eugène BIGOT	

CONDITIONS D'ABONNEMENTS EN DERNIÈRE PAGE

Programa-agenda amb els concerts i preus d'abonaments del cicle organitzat a la Sala Pleyel de París per l'Association des Concerts Lamoureux la temporada 1949-50, on s'hi anuncia la participació de Toldrà entre els diversos directors convidats.

Imatges cedides pel Fons Toldrà - Biblioteca Museu Victor Balaguer de Vilanova i la Geltrú (ref.: Tol Direcció II 7 1).

8. CONCERTS ESPECIALS

Concerts especials? El títol i el concepte són molt discutibles. Per a Toldrà tots els concerts foren especials. Quan sortia a l'escenari amb el violí a la mà o aixecava la batuta, s'hi entregava en cos i ànima. Mai no va caure en una característica comú a molts intèrprets: la rutina. I sempre va implicar-se amb el màxim interès en la millor traducció possible de la partitura que tenia davant els seus ulls. Entre els molts concerts que va oferir en destaco diversos per la seva singularitat: un per comptar per la quantitat de cobles que hi participaren en el cas del 5 de maig de 1928 a Figueres; altres pel marc excepcional on es celebraren com la *Presó Model* de Barcelona i de la qual consten tres actuacions amb planters instrumentals diferents com un quintet, un quartet i l'orquestra de la presó; uns altres més, pel vincle amb un dels grans compositors de la història com Richard Strauss i la seva visita a Barcelona l'any 1925, amb el recull del que en va dir la *Revista Musical Catalana* de l'època. Un sisè concert, o més ben dit, actuació, tracta de la retransmissió d'una funció d' *El giravolt de maig* a càrrec de *Ràdio Associació de Catalunya*, un fet força excepcional. El setè concert referit va congrega una enorme quantitat de públic a la Plaça de Catalunya de Barcelona l'any 1936 i Toldrà va dirigir-hi la *Banda Oficial de las Milicias Antifascista* de Cataluña el 1936. El vuitè concert es vincula a una de les seves escasses actuacions al piano de les quals ens ha quedat informació, en aquest cas de 1945 gràcies a *Radio Nacional*. Per últim esmento el vincle i l'admiració de Toldrà vers la clavicinista i gran especialista Wanda Landowska amb qui finalment va poder oferir algun concert.

En primer lloc, un concert peculiar fou el que el 5 de maig de 1928 va dirigir a Figueres dins un festival organitzat Pro Monument a Pep Ventura amb la participació de sis cobles: l'*Antiga Pep de Figueres*, *La Principal de la Bisbal*, *La Selvatana*, *Els Montgrins*, *La Principal de Peralada* i l'*Art Gironí*. Ho va documentar la revista *La dansa més bella* (portaveu del *Foment de la Sardana* de Figueres), número 6, del juny d'aquell any:

Com en l'aplec de sardanes del 5 de maig de 1928 a Figueres, Toldrà va dirigir altres concerts amb diverses cobles com aquest al Turó Park de Barcelona que, sota el lema *Primavera* es va aventurar a encapçalar 10 cobles. Toldrà és dalt del brollador enmig de l'estany per a poder dirigir-les.

“Un cop finida la sardana *Florida* del mestre Pujol, s'executà per les cobles *La Principal de la Bisbal*, *La principal de Peralada* i *Antiga Pep* el brillant poema musical *La maledicció del*

9. MISCEL·LÀNIA DINS LA MISCEL·LÀNIA

He inclòs en aquest capítol diversos temes que m'han semblat curiosos, anecdòtics o tangencials però que no tenen prou pes específic per ser tema d'un capítol propi. Són d'índole molt variada, i només tenen en comú que tots estan relacionats d'alguna manera amb Eduard Toldrà sigui directament, sigui a través del meu pare. Tot plegat servirà a joves estudiosos que vulguin extreure conclusions i aportar dades de caire transversal en investigacions de diversa fisonomia, com les que els darrers anys han proliferat en l'àmbit de la musicologia acadèmica i, concretament, en la moderna musicologia espanyola.

1. Algunes xifres

Els lectors d' *Eduard Toldrà, músic* que s'hagin mirat amb un cert detall els annexes finals hauran copsat la quantitat i varietat d'estadístiques que hi figuren. Totes tenen interès i donen molta informació sobre la carrera de Toldrà. Però si haguessin estudiat els papers que el meu pare va confeccionar per arribar a aquells resultats quedarien probablement esblaimat davant el que veurien pels jocs de números. Probablement va pensar que no n'havia d'abusar, i va seleccionar els que va jutjar més interessants deixant córrer els demés. Ara no és que jo vulgui contradir el seu criteri, segurament encertat, i donar a conèixer totes les combinacions que es va entretenir a fer, però sí que vull salvar-ne un parell, prou suggeridors com a base de dades, més enllà del meu gust pels llistats i les compilacions numèriques. Per exemple, m'ha semblat interessant donar a conèixer les 10 obres que va dirigir més vegades al capdavant de l'*Orquestra Municipal de Barcelona*:

Obertura de <i>Tannhäuser</i> , de Wagner	56	vegades
<i>L'ocell de foc</i> , d'Stravinski	54	"
Suites d' <i>El amor brujo</i> , de Falla	52	"
Suite per <i>Els reials focs d'artifici</i> , de Händel	48	"
Suites d' <i>El sombrero de tres picos</i> , de Falla	43	"
Obertura d' <i>Oberon</i> , de Weber	42	"
<i>Preludi a la migdiada d'un faune</i> , de Debussy	40	"
<i>Simfonia núm. 7</i> , de Beethoven	38	"
Dances de l'òpera <i>El príncep Igor</i> , de Borodin	38	"
Obertura d' <i>Euryanthe</i> , de Weber	37	"

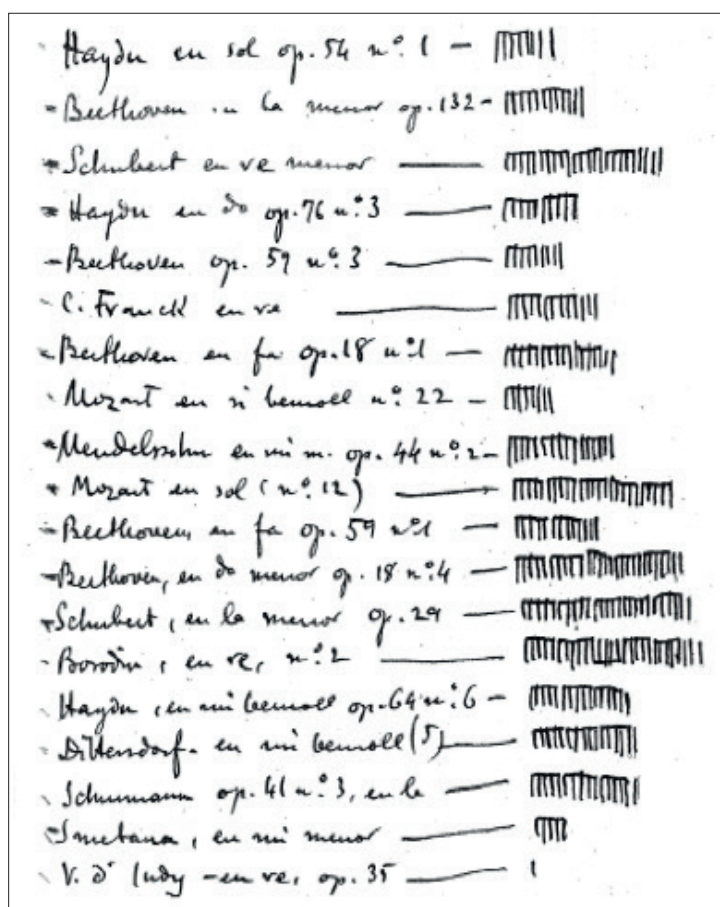
Però com que, a més de toldranià, sóc molt beethovenià, no vull silenciar una xifra que m'ha semblat rellevant: el compositor que més va dirigir Toldrà a l'O.M.B és Beethoven, amb 302 interpretacions (de 27 obres), a una bona distància el segueix, Wagner, amb 248. També guanya Beethoven en el cas del compositor més interpretat pel *Quartet Renaixement*, amb 142 interpretacions, encara que, com a quartet més interpretat només arribà a un tercer lloc, amb el *Quartet núm. 10 en Mi bemoll major Op. 74 "de les arpes"*, amb 21 interpretacions precedit per les 23 del *Quartet núm. 2, en re major*, de Borodin i les 22 del *Quartet núm. 12, en sol major K. 172* de

10. PAPERS CONSERVATS PER EDUARD TOLDRÀ

Com és sabut, després de la mort de Toldrà, la seva vídua va demanar a Manuel Capdevila i Rovira que escrivís una biografia i, per a fer-ho possible, li facilità l'accés a tots els papers que havia conservat. Com explica el meu pare a *Eduard Toldrà, músic*, la primera sorpresa quan es va posar a treballar-hi, fou el descobriment d'un document del que Toldrà no havia parlat mai a ningú. Es tractava d'un diari que va començar a escriure el 4 de juliol de 1909, als catorze anys, i que va omplir fins el 31 de desembre de 1911. El meu pare el va llegir i rellegir, copiant-ne molts fragments per a desenvolupar la seva tasca i endegant un fitxer classificatori de la selecció. A més, en va corregir l'ortografia per a facilitar comoditat de la lectura respectant -en allò que fos possible- les impropietats de llenguatge i els defectes de sintaxi, per no llevar-ne el regust de l'època en què fou escrit.

Toldrà va titular-lo *Impressions incoherents de la meua vida frívola a Barcelona (Total, res!)*, i és curiós que el va batejar quan ja feia més d'un any que l'estava escrivint. Avui aquest valuós document és fàcilment adquirible ja que se'n va preparar una excel·lent edició crítica i una rigorosa actualització a càrrec del musicòleg Francesc Cortès, secundat per Mercè Coma, que es va publicar l'any 2014 dins la col·lecció *Quaderns Crema*; en part motivada pels *Amics de Toldrà* i gràcies al suport molt efectiu de la *Biblioteca de Catalunya*, i molt especialment de la seva directora del moment, Dolors Lamarca.

Al mateix temps, el meu pare va compilar una gran quantitat de dades a partir de l'agrupació de centenars de programes de concerts, cartes, documentació molt heterogènia que incloïen autògrafs variats com a matrius per a elaborar els interessants annexes amb què va rematar la seva monografia. Tots els gràfics que va confeccionar en una mena de papers immensos –com una mena de llençols minats d'informació– són d'una minuciositat que impressionen encara avui dia per la seva organització i capacitat de reunir l'activitat de tants anys. Aquests es poden consultar a la secció de música de la *Biblioteca de Catalunya*, que conserva també un gran quantitat de documents de Toldrà, venuts o cedits per la seva

Una pàgina del bloc on Manuel Capdevila i Rovira va comptabilitzar les ocasions que el *Quartet Renaixement* comandat per Toldrà havia interpretat diversos quartets per a cordes.

11. BIBLIOGRAFIA

I. ESCRITS D'EDUARD TOLDRÀ

- TOLDRÀ, Eduard. *Juli Garreta*. Article a la revista *L'avi Muné* de Sant Feliu de Guíxols, núm. 380, 8 d'agost 1925.
- TOLDRÀ, Eduard. *Quatre paraules no fan pas un pròleg*. Pròleg per al llibre *Juli Garreta: notes per a una biografia* de Canut Pellicer. Biblioteca La Sardana, Barcelona, 1926.
- TOLDRÀ, Eduard. *Tonades populars en la Sardana*. Article a la revista *La dansa més bella*, núm. 50. Figueres, juny 1932.
- TOLDRÀ, Eduard. *Un músic exemplar*. Article a la revista *La Dansa més bella*, núm. 54 Figueres, juny 1932.
- TOLDRÀ, Eduard. *Memoria sobre la Enseñanza de Dirección de Orquesta*, presentada pel professor Mtre. Eduard Toldrà en el concurs-oposició efectuat per a la provisió de càrrec de Director de l'Orquestra Municipal de Barcelona, amb l'obligació annexa de la dita ensenyança (9 desembre 1944) (en castellà). Ajuntament de Barcelona, 1945.
- TOLDRÀ, Eduard. *Impressions incoherents de la meua vida frívola a Barcelona (Total, res!)* Edició a cura de Francesc Cortès i Mercè Comas, amb pròleg de Narcisa Toldrà. Quaderns Crema, Barcelona, 2014.

II. TESIS DOCTORALS

- CALMELL, César. *Eduard Toldrà, compositor*. Tesi doctoral per al Departament d'Art de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona. Dirigida per Oriol Martorell. Barcelona, 1991 (inèdita).
- MARTORELL, Oriol. *Mig segle de simfonisme a Barcelona*. Tesi doctoral. Barcelona, 1977 (inèdita).

III. LLIBRES

- ALEMANY I MOYA, Joan. *Eduard Toldrà i Soler*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1999.
- ARTÍS, Pere. *Toldrà. Exposició del Centenari*. Catàleg de l'exposició Art+Co 2000, Barcelona, 1995.
- BATISTA, Antoni. *Eduard Toldrà. Un assaig sobre la direcció d'orquestra a Barcelona*. Beta Editorial, Barcelona, 1995.
- BORRÀS DALMAU, Laura. *Em dic Eduard Toldrà*. El Cep i La Nansa. Vilanova i la Geltrú, 2013.
- CALMELL, César. *Una Introducció general a l'obra d'Eduard Toldrà, anàlisi i comentari d'algunes obres, i apèndix documental*. Segona part del llibre *Eduard Toldrà*. Col·lecció Compositors Catalans (núm. 5). Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya - Editorial Boileau. Barcelona 1995.
- CALMELL, César i GARCÍA ESTEFANÍA, Álvaro. *Eduard Toldrà. Catálogos de Compositores. Eduard Toldrà*. Sgae, Madrid, 1995.

12. DISCOGRAFIA SELECCIONADA¹

LP = Long Playing
CD = Compact Disc
CAS = Casset
78 = 78 r.p.m

OBRES ESCÈNIQUES

El giravolt de maig

LP Francesca Callao, Anna Ricci, Joan Ferrer,
Raimon Torres, Bartomeu Bardagí, Francesc
Chico
Orquestra Simfònica Catalana
Director: Antoni Ros Marbà
Edigsa: AHMC: 10/62-63
CD: PDI 80.1059/1
CAS Montserrat Alavedra, Josep Carreras,
Anna Ricci, Raimon Torres, Xavier Torra,
Francesc Chico

O.B.C

Director: Antoni Ros Marbà
Gravació privada

CD Núria Rial, David Alegret, Marisa Martins,
Stefano Palatxi, Joan Cabero, Joan Martín-
Royo,

O.B.C

Director: Antoni Ros Marbà
Harmonia Mundi: HMI 987077.78

OBRES PER A ORQUESTRA

La maledicció del comte Arnau

CD O.B.C
Director: Antoni Ros Marbà
C_RG

Lionor o La filla del marxant

CD O.B.C
Director: Antoni Ros Marbà
C_RG

Empúries

CD O.B.C
Director: Antoni Ros Marbà
C_RG

Scherzo (de La filla del marxant)

LP Orq. Sinfónica de R.T.V.E
Director: Odón Alonso
Ministerio de Cultura 001

Suite per a orquestra

CD Orquestra Simfònica de Joves Intèrprets
dels Països Catalans
Director: Salvador Brotons
SOLFA SR 0808270

CD O.B.C

Director: Jaume Martín
Tritó Edicions, Barcelona, TD0093

¹ Totes les gravacions en casset que figuren com "gravacions privades" estan actualment a la discoteca de Manuel Capdevila i en futur seran dipositades a la *Biblioteca Nacional* de Catalunya.